

לא בגלל הכסף

דן בן-דוד

את המושג "spin" למדנו היטב. מלאכת הטשטוש והעמעום על ידי בעלי עניין הפכה אצלנו לאומנות-על. במדינה שבה כבר אין עובדות אלא רק דעות פרטיות, מה הפלא שקובעי המדיניות אינם מרגישים חובה כלשהי לספק תשובות רלוונטיות לבעיות אמיתיות כאשר אין כלל הסכמה לגבי מה אמיתי ומה לא? כך אנו פועלים – בין השאר – גם בתחום החינוך.

ישנן שתי עובדות מרכזיות המאפיינות את מערכת החינוך: (1) מערכת החינוך היסודית וחטיבות הביניים בישראל מספקות את החינוך הגרוע ביותר בעולם המערבי ו-(2) לא חסר למערכת כסף, בהשוואה למקובל במדינות אחרות. מתוך הנחה תמימה שהאסימון הציבורי כבר נפל בנוגע לעובדה הראשונה, הרשיתי לעצמי למקד את מאמרי "חורים בהשכלה" ("הארץ" 29.5.06) בהוכחת העובדה השניה. איזו טעות.

כותרת מאמר תגובה של ד"ר עמי וולנסקי, אחד מבכירי מערכת החינוך בעבר הלא-רחוק, משקפת מה שחושבים רבים הקשורים למערכת: "ההידרדרות החלה אחרי הקיצוץ" ("הארץ", 7.6.06). כוונתו לקיצוצים בתקציב מערכת החינוך שהחלו לאחר שהראיתי את תמונת המצב המלאה בפעם הראשונה – כחלק מצוות בן-שחר – בפני ראש הממשלה ברק וממשלתו בשנת 2000.

בעיה אחת קטנה עם עמדה זו. היא מנותקת לחלוטין מהעובדות. בשנות ה-90, תקציב החינוך בישראל עוד לא קוצץ אלא הוגדל בהתמדה. באותה תקופה, מדינת ישראל כבר התדרדרה למקום ה-39 מבין 53 מדינות שהשתתפו במבחני TIMSS במתמטיקה ומדע לכיתה ח' (ממוצע של שני המבחנים בשתי השנים, 1995 ו-1999). ירדנו מתחת לכל מדינות המערב וכן מתחת גם למדינות כמו מלזיה, תאילנד ורומניה המספקות לנו טקסטיל ועובדים זולים – עדיין.

ואם אין די ברמה הנמוכה, פערי החינוך בתוך מדינת ישראל עצמה גדולים בהרבה מהפערים בכל מדינות המערב, ובכלל, גבוהים מ-49 מדינות מתוך כל 53 המדינות במדגם. תוצאות אלה אינן נובעות רק בגלל אוכלוסיות "חלשות" כפי שרבים נוהגים לחשוב. התלמידים המצטיינים בישראל, אלה הנמצאים בחמשת המאונים העליונים, דורגו במקום ה-35 בלבד.

כל זה התרחש בשנים של תקציבים גבוהים ביחס לאותן מדינות שעברו אותנו בביצועים. חשוב להדגיש שעל אף חומרתם, נתונים אלה מציינים תמונה ורודה מהמציאות כי הם אינם כוללים תלמידים הלומדים במערכת החרדית.

הבנת הנקרא אצל ילדי כיתה ד' נבדקה במבחני PIRLS בשנת 2001. ישראל דורגה במקום ה-23 מבין 35 מדינות בזמן שפערי החינוך הציבו אותנו מעל 30 מבין 35 המדינות.

מאמר תגובה נוסף, של יוגב, ליבנה ופניגר ("הארץ", 8.6.06), התמקד במבחן PISA משנת 2002 עבור בני 15. בנסיונם להמעיט מחומרת המצב, שכחו הכותבים לציין את השורה התחתונה – את התוצאות. כאשר עושים ממוצע של כל שלושת המקצועות, מתמטיקה, מדע והבנת הנקרא, ישראל דורגה במקום ה-31 מתוך 41 מדינות – שוב, מתחת לכל מדינות המערב ומתחת למדינות נוספות עם רמת חיים נמוכה בהרבה משלנו. אם אין בכך די, פערי החינוך בישראל היו הגבוהים מבין כל 41 המדינות במדגם.

לאיכות החינוך, כפי שזו נמדדת במבחנים הבינלאומיים, השפעה ניכרת על רמת החיים ועל קצב צמיחתה. ממצאים שפורסמו על ידי הניושיק וקימקו ב-American Economic Review, אחד מכתבי העת המובילים בכלכלה, מראים שהעלאת רמת החינוך הממוצעת בסטית תקן אחת מגדילה את קצב הצמיחה הכלכלית במדינה בכ-1.5 נקודות אחוז. גם אם נניח שהשיפור בצמיחה הינו רק מחצית ממה שמצאו הניושיק וקימקו, מדובר בתוספת שנתית לתמ"ג המתחילה ב-4 מיליארד ש"ח וגדלה מדי שנה. בנוסף, מצאו החוקרים שגידול בהוצאות החינוך אינו משפיע על הצמיחה.

במילים אחרות, הגיע הזמן שמי שדורשים תוספת לתקציב החינוך יבחינו בין עובדות לדעות ויפרטו מה בדיוק גורם בארץ לקשר הקטלני בין תוצאות נמוכות להוצאות גבוהות. בהינתן המהירות שבה העולם סביבנו משתנה, מדובר בצורך קיומי.